

(ti je mogoče opraviti ločeno, z metodami literarne vede). Vsaka ima svoje posebnosti in čeri. Zgodovina zapisovanja in redakcij sf kaže, da je šlo praviloma za rekonstrukcije, in da znanstveno zapisovanje besedil, pri nas od M. Majarja naprej, teži k vse popolnejši reprodukciji, ki mora veljati tudi za teksturo in kontekst (z raziskovalčevimi pripisi in zapiski, ankete, uporaba fonografa, magnetofona, fotografiranje, filmsko in video snemanje itn.). Novejša metodološka načela, povezana s spoznavoslovnimi omejitvami, ki veljajo za vse znanstvene vede, od raziskovalcev zahtevajo, da premišljajo o svojih posegih v gradivo in pozneje v interpretacijo; zapisovalec je soudeleženeц folklornega dogodka, je odmaknjeni kabinetni mislec, je domačin ali tujec, marsikaj zapiše neposredno, marsikaj po spominu; pač vse, kakor velja za terensko raziskovalsko prakso nasploh. Vsak poseg spremeni živo sf, izvirnik, in je zato lahko v strogem smislu le slabši ali boljši prevod.

Knjiga se zaokroži s poglavjem o sedmih paradoksih v sf (zastarelost – aktualnost; tradicija – globinske duhovne in literarne strukture; znanost – umetnost; previdna zgodovinskost; mitološkost; življenjske in estetske funkcije; simbolnost; narodno – mednarodno) in se za konec pomudi zlasti ob narodni oz. mednarodni identiteti sf, ob čemer se je mogoče opreti vsaj na tri pojasnila mednarodnosti sf (skupni substrat, okoljske determinante, difuzija). V razmerju z narodnim je tematika oz. snov povezovalno merilo, oblika pa razločevalno.

Teoretični oris slovske folklorne je temeljno, prvo in edino delo, ki doslej nakopičeno znanje o njej sistemizira v zaokroženo celoto. Je izziv za literarno vedo, jezikoslovje, »splošno« folkloristiko in njene dele posamične discipline, za etnologijo, ki se je do nje kdaj vedla kakor sestra drugič kakor mačeha. Kakor je pokazala Stanonikova, sta se rojevali in 'socializirali' kdaj skupaj kdaj nekoliko vsaka sebi, a si imata veliko povedati. Enako velja za razmerja z drugimi omenjenimi vedami, o čemer so morda najbolj zgovorne avtoričine reference na pretekle in sodobne nazore in prijeme, domače, 'zahodne' in 'vzhodne'. Vsako poglavje je zgoščena celota in bi zahtevalo poseben komentar. Zato kar kliče k ponovnemu preiščenju branju od začetka in po posamičnih poglavjih. V njih se tu in tam kako mnenje, izpeljava, formulacija ponovi, kar pa navsezadnje kaže, da nobenega posamičnega segmenta tu razgrnjenega folklorističnega aparata ne moremo razumeti v osami – saj je sinkretičen in avtoreferencialen – kakor snov sama.

(lektorirala avtorica)

Objavljena recenzija / 1.19

dr. Borut Brumen

Dunja Rihtman – Auguštin ETNOLOGIJA I ETNOMIT

Zagreb: Naklada Publica 2001, 313 str.

Dunja Rihtman Auguštin

Etnologija i etnomit

Predstavljati Dunjo Rihtman – Auguštin v slovenskem prostoru je nesmiselno, saj je naša dolgoletna sodelavka, mentorica, znanka in prijateljica. Opozorim lahko zgolj na to, da sta skupaj s Slavkom Kremenškom v osemdesetih letih širila obzorja naše stroke (etnologija vsakdanjega življenja), podirala tabuje (okrogla miza Etnos in nacija kot folkloristični in etnološki problem, Rogaška Slatina 1983) ter spodbujala sodelovanje med slovenskimi in hrvaškimi etnologi/njami (Vzporednice med slovensko in hrvaško etnologijo). Na žalost pa smo skorajda vsi etnologi/nje v osemdesetih letih preslišali njen poziv, da je skrajni čas za raziskovanje zamolčanih razsežnosti socializma in etničnosti kot procesa. Prav zaradi tega so se ob izidu njene Knjige o Božiču (Zagreb 1992; 1995) čudili samo tisti, ki knjige niso niti odprli. Če bi jo, bi videli, da je avtorica dosledno raziskala vlogo božičnih praznikov ter prva v tem kontekstu problematizirala tudi Dedka Mraza in tiho praznovanje božičnih praznikov v času socializma. Ob slednjem si je po-

magala tudi z delom svoje »učenke« in prijateljice Lidije Sklevicky, kateri je posthumno izbrala in priredila besedila za objavo v knjigi *Konje, žene i ratovi* (Zagreb 1996). Kot družbeno angažirano intelektualko so jo grozote brutalne vojne na Hrvaškem v devetdesetih letih dobesedno potisnile v naročje politične antropologije. Njene znanstvene razprave so dosegle spoštovano mednarodno odmevnost (tudi v obliki Herderjeve nagrade leta 1997), njena domača publicistična dejavnost pa jo je profilirala kot eno izmed najbolj kritičnih in prodornih analitičark aktualnih političnih manipulacij na Hrvaškem. Knjigo *Ulice moga grada* (Beograd 2000) lahko zato razumemo tudi kot njen odgovor na univerzalno nacionalistično omejenost ter politiko nasilja in sovraštva. Političnoantropološke analize prostora, časa in mentalitet v devetdesetih pa so jo seveda nujno pripeljale tudi nazaj do hrvaške etnologije in njene vloge pri konstrukciji nacionalnega mita. V tem se hrvaška etnologija ne razlikuje kaj dosti od preostalih (srednjeevropskih) etnologij in zato je zadnja knjiga Dunje Rihtman – Auguštin *Etnologija i etnomit* prelomno delo naše stroke, ki bo ob nujnem prevodu sprožilo »potres« evropskih razsežnosti.

V prvem delu knjige avtorica na številnih primerih razlaga, kako se je začelo in kakšne so bile posledice raziskovanja narodne kulture, v kateri so naši predhodniki našli, opisovali in teoretsko obravnavali določene kulturne fenomene, tako da so jih kanonizirali in jih po tej poti hote in nehote tudi fiksirali. Tako so iz ponavadi že izumrlega ali izumirajočega družbenega sveta prvenstveno kmečke kulture izločevali posamezne kulturne fenomene, ki so jih sami, še pogosteje pa vsakokratni politični oblastniki in nacionalni skrbniki, potem predstavljali ljudstvu kot njegovo pravo dediščino in nacionalno tradicijo. Zato avtorica v prvem poglavju predstavi nekatere izmed avtorjev 19. stoletja, ki so povsem v skladu s takratnimi srednjeevropskimi romanticističnimi ideologijami nacije ustoličili tako kanonizirano etnologijo narodne kulture. Pri tem nas tako kot vedno navdušuje s svojim primerjalnim poznavanjem hrvaške in evropske zgodovine ter nas v značilnem slogu v sklepu tega poglavja seznanjajo z nekaterimi spregledanimi hrvaškimi avtorji (Antunom Reljkovičem, Rudolfom Bičanićem, Dinkom Tomašićem in Mirkom Kusom Nikolajevim). Dela prvih dveh avtorjev nam razkrivajo drugačno, neidealizirano podobo življenja na Hrvaškem v različnih obdobjih, ki ga ne določajo lepe narodne noše in idilične šege, temveč kruti svet zamolčanih družbenih resničnosti ter odnosov moči in nemoči. Nevidna etnologa, kakor ju poimenuje avtorica, Dinko Tomašić in Mirko Kus Nikolajev, pa se nam razkrijeta kot prava metodološka inovatorja prve polovice prejšnjega stoletja. Ko zremo, da se je prvi ukvarjal z nacionalnimi značaji, drugi pa se je med drugim zavzemal za politično etnologijo, s katero bi lahko raziskovali kulturno dinamiko in kulturne procese, nam postane tudi bolj razumljiva njuna spregledanost, ki je v hrvaški stroki povezana s kulturnozgodovinsko usmeritvijo univerzitetne etnologije, v širšem družbenem življenju pa verjetno z dejstvom, da se pač z njunimi raziskavami in spoznanji ni dalo graditi etnomitov.

V drugem poglavju Dunja Rihtman – Auguštin obravnava razmerje med etnologijo, folkloristiko in politiko. Pri tem ne ugotavlja samo, da je bil nastanek etnologije in folkloristike politično motiviran, temveč tudi razgalja vsakokratno politično ideološko manipulacijo z njima. Po drugi strani nam s kirurško natančnostjo dokazuje, kako je hrvaška etnologija sodelovala pri konstruiranju nacionalnih vrednot in simbolov. Z nenehnim sklicevanjem na narod in njegovo kulturo je etnologija prav ta narod nekako uniformirala, njegovo etnično razsežnost pa postavila v kontekst primordijalnosti, ki se dokazuje v »skupni« kulturi, kjer se je prav

zaradi te skupne nacionalne kulture pozabljalo na etnične in še kake druge razlike. Zatrpanost v kulturo naroda je nekaterim utemeljiteljem hrvaške etnologije kot univerzitetne stroke onemogočila, da bi lahko etnologijo razumeli in sprejeli kot sodobno stroko, ki bi se ukvarjala s kulturnimi in političnimi procesi ter njihovimi refleksijami v družbeni resničnosti, vendar moramo nekatere vzroke za tak položaj iskati tudi v socialističnem političnem sistemu, kar nam avtorica pojasnjuje v naslednjem poglavju. Pravzaprav analizira, s čim se v hrvaški etnologiji (in to velja skoraj dobesedno tudi za slovensko) v tem obdobju nismo ukvarjali in zakaj, ter nam nazorno predstavi breme tega, kar nas čaka pri pometanju izpod preproge preteklosti. In prav to je Dunja Rihtman – Auguštin in, če se smem tako izraziti, njenemu krogu hrvaških etnologinj (Jasna Čapo Žmegač, Renata Jambrešić, Sanja Kalapoš, Lidija Nikočević, Maja Povržanović, Ines Prica, Lidija Sklevicky ...) po mojem mnenju že v dobršni meri uspelo narediti v zadnjih letih.

V zadnjem poglavju knjige nam Dunja Rihtman – Auguštin v grandioznem intelektualnem slogu pokaže, kako se to dela. Z osebno integriteto, izkušnjami in pogumom, izbornim poznavanjem sodobne družboslovne in humanistične literature ter analitično metodologijo nam v čudežno preprostem, a bogatem slogu raztaplja domače in tuje slepe pege razumevanja hrvaške vojne in povojne stvarnosti. Pred sabo ruši strokovne in ideološke avtoritete, tako da analizira vzvode in delovanje nosilcev in sistemov moči, naj si bodo strokovnoinstitucionalni ali sistemskopolitični. Prekletstvo ponavljanja zgodovine z brisanjem zgodovinskega spomina, poveljevanjem nacionalizmov in izumljanjem tradicij sooča z usodami vojnih žrtev, civilnim odporom in neposlušnostjo ter s predstavitev njej sorodnega erudita, srbskega etnologa Ivana Čolovića, trka na vrata naše vesti. Pokončna nasprotnica politike nasilja in moči nam ves čas dopoveduje, da smo etnologi in etnologinje, hočeš nočeš, še kako politična bitja in da se za vsakim dejanjem, naj si bo še tako intimno, skriva njegova politična razsežnost. Knjiga *Etnologija i etnomit* je zato že ob izidu postala tako klasika kot tudi strokovni vodnik. Klasika zato, ker pre(d)stavlja nove horizonte v etnologiji in antropologiji srednje in jugovzhodne Evrope. Vodnik pa zato, ker nam pomaga razumeti ne samo hrvaško, temveč tudi slovensko etnologijo in stvarnost.

